

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2024-83-02>

УДК (UDC): 378.147

В. В. АРЛАЧОВ¹,

аспірант кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти

e-mail: arlachev9494@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1948-4301>

О. М. СТРЕЛЬЧЕНКО¹,

асистент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти

e-mail: strelchenko_lena@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6608-9818>

¹Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

**ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ: АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЙ**

Мета. Проаналізувати сучасні наукові дослідження проблеми дослідницької компетентності педагогів професійного навчання, здійснити термінологічний аналіз базових понять дослідження: «педагог професійного навчання», «дослідницька компетентність педагогів професійного навчання».

Методи. Для виявлення ступеня розробленості проблеми використано методи теоретичного аналізу наукової, психолого-педагогічної та методичної літератури, нормативно-правових документів і законодавчих актів: для уточнення змісту досліджуваних понять – узагальнення й систематизацію; для узагальнення теоретичних основ досліджуваної проблеми і висновків – аналіз і синтез.

Результати. Обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми в контексті викликів повномасштабного вторгнення в Україні та нової парадигми розвитку системи вищої освіти, що зумовили потребу в наближенні змісту освіти до науки і може бути реалізовано через поєднання фундаментально-наукової, викладацької, загальнокультурної та науково-дослідницької підготовки в освітніх закладах. Охарактеризовано поняття «компетентність», «компетентнісний підхід», що забезпечує як провідний принцип діяльності сучасної вищої освіти синтез освітнього процесу й науково-дослідницької роботи. Проаналізовано, що в сучасній науковій літературі виокремлюють різні підходи до вивчення поняття компетентність. У межах особистісного підходу компетентність розглядається як базові особистісні характеристики людини, що визначають успішність і ефективність виконання нею певної діяльності. З точки зору діяльнісного підходу, компетентність – це взаємопов'язані здібності, вміння і навички, які необхідні для успішного виконання певної діяльності, можуть удосконалюватися через навчання і можуть слугувати для оцінки ефективності цієї діяльності. Виявлено, що сучасні дослідження українських науковців демонструють багатоаспектність дефініції «дослідницька компетентність» та різні погляди на нього і наразі відсутнє однозначне розуміння і визначення поняття «компетентність педагогів професійного навчання». На основі вивчення різних підходів до визначення поняття «дослідницька компетентність», «дослідницька компетентність вчителя», представляється можливим систематизувати різноманіття визначень, при цьому виокремлюючи сутнісні ознаки цієї категорії. Більшість науковців відносить дослідницьку компетентність до ключових компетентностей викладача, оскільки вона є визначальною для професійної педагогічної діяльності і спонукальною до розвитку педагогічної майстерності та професіоналізму. Визначено, що професійна діяльність майбутнього педагога професійного навчання включає в себе знання, уміння і навички за двома складовими – психолого-педагогічної і галузевої і саме вони виступають об'єктом планування, організації та здійснення пошуково-перетворювальної діяльності.

Висновки. На основі узагальнення наукових підходів і поглядів, дослідницьку компетентність педагога професійного навчання визначено як цілісну, інтегративну характеристику особистості педагога, що поєднує в собі знання, вміння і засоби дослідницької діяльності на рівні технології в певній науково-технічній галузі, ціннісні ставлення, професійно значущі особистісні якості, що виявляються в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність із метою отримання нових знань для професійної діяльності шляхом застосування методів наукового пізнання, вирішення освітніх проблем та побудови освітнього процесу.

© Арлачов В. В., Стрельченко О. М., 2024

[Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

КЛЮЧОВІ СЛОВА: компетентність, дослідницька компетентність, дослідницька компетентність педагога, здобувач освіти, дослідження, заклад вищої освіти.

Як цитувати: Арлачов В. В., Стрельченко О. М. Дослідницька компетентність майбутніх педагогів професійного навчання: аналіз дефініцій. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2024. Вип. 83. С. 18-31. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2024-83-02>

In cites: Arlachov V. B., Strelchenko O. M. (2024). Research competence of future vocational education teachers: analysis of definitions. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (83), 18-31. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2024-83-02> (in Ukrainian)

Вступ

Сучасна освіта в Україні переживає виклики повномасштабного вторгнення: руйнацію освітніх закладів України, втрати матеріально-технічної бази, зменшення кадрового потенціалу через внутрішні і зовнішні переміщення фахівців, загрозу життю і здоров'ю учасників освітнього процесу тощо. Водночас спостерігається нарощування духовної консолідації українського народу та його духовного потенціалу, і це зумовлює переосмислення значення науки та освіти в Україні та відповідає загальносвітової тенденції пріоритетності їх розвитку. Модернізація освіти в Україні формує сучасні цілі, що спрямовані на розвиток національної освітньої системи і мають відповідати зазначеним викликам часу та потребам особистості, здатної до реалізації себе в суспільстві, що постійно змінюється. Тому наближення змісту освіти до науки постає як актуальне завдання розвитку сфери освіти, що може бути реалізовано через поєднання фундаментально-наукової, викладацької, загальнокультурної та науково-дослідницької підготовки в освітніх закладах. Державна та світова політика щодо розвитку дослідницької компетентності педагогів зазначає загальні ключові засади в Законі України «Про освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Педагогічної Конституції Європи (2013). Про здатність педагога володіти науковими методами пізнання в освітньому процесі йдеться в Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 роки (2015),

Професійному стандарті педагога професійного навчання (2020). Відповідно до останнього, сучасний педагог професійного навчання поряд з іншими професійними компетентностями за трудовою дією або групою трудових дій, що входять до них, мають володіти трудовими функціями здійснення дослідно-експериментальної діяльності, що реалізуються через формування здатності добирати та застосовувати теоретичні та емпіричні методи дослідження, здатності розробляти педагогічні інновації для реалізації основних ідей дослідження, здатності проводити педагогічний експеримент та узагальнювати результати педагогічного дослідження [1]. Тобто дослідницький компонент має стати одним із провідних у структурі підготовки майбутнього педагога професійного навчання та основою формування його дослідницької компетентності. У цьому аспекті особливого значення набувають дослідницькі вміння й навички під час професійної підготовки і в подальшій професійній діяльності при роботі зі здобувачами освіти в сфері професійно-технічної освіти. Крім того, дослідницька компетентність дає змогу педагогу бути більш гнучким у власній професійній діяльності та в парадигмі професійних обов'язків, підвищує його конкурентоспроможність, допомагає досягати успіху в подальшому професійному та особистому житті, що й визначає важливість і значущість її формування.

Об'єкти та методи дослідження

Для виявлення ступеня розробленості проблеми використано методи теоретичного аналізу наукової, психолого-

педагогічної та методичної літератури, нормативно-правових документів і законодавчих актів: для уточнення змісту

досліджуваних понять – узагальнення й систематизацію; для узагальнення теоретичних основ досліджуваної проблеми і висновків – аналіз і синтез. Об'єктом

дослідження є аналіз дефініції «дослідницька компетентність педагогів професійного навчання».

Результати та обговорення

Відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 професійна освіта (за спеціалізаціями) для другого (магістерського) рівня вищої освіти, ціллю навчання є підготовка фахівців, здатних до розв'язання складних задач і проблем за спеціалізацією професійної освіти в професійній діяльності та/або в процесі навчання і передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог [2]. Деякими завданнями практичної діяльності на другому (магістерському) рівні навчання в ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНУ ім. В. Н. Каразіна є оволодіння здобувачами освіти вміннями застосовувати різні форми, методи, прийоми і засоби організації навчально-виховної і дослідницької діяльності в різних типах закладів освіти України (професійно-технічної, передвищої, вищої, загальної середньої освіти) та закріплення вмінь наукового дослідження в конкретній професійній діяльності. Тому формування дослідницької компетентності в процесі підготовки майбутніх педагогів професійної освіти магістерського рівня постає як актуальна потреба, що відображає сучасні тенденції розвитку педагогічних науки та практики і забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців магістерського рівня, що спроможні ефективно працювати в умовах професійної діяльності, що постійно змінюється.

Спираючись на роботу С. Л. Рубінштейна, визначимо дослідницьку діяльність як орієнтовний рефлекс, під яким розуміється вміння людини не просто дивитися, а бачити, спостерігати та сприймати те, на що звернено її увагу. Саме за допомогою сприйняття, мислення та свідомості відбувається чуттєве відображення дійсності, що є основною формою пізнання в процесі історичного розвитку людини. Таким чином, те, що включається людиною в дослідницьку діяльність, з одного боку, є джерелом її розвитку, з іншого – сприяє розвитку

цивілізації. Наголосимо, що в діяльності розкривається потенціал особистості, оскільки це форма активного ставлення людини до навколишнього світу; мотивована сукупністю пов'язаних між собою поведінкових актів та послідовно вчинених дій, спрямованих на досягнення тих чи інших соціально значущих цілей. Факти виділення дослідницької діяльності як провідного, самостійного компонента в загальній багатокомпонентній структурі педагогічної діяльності, обґрунтування цього виду діяльності як фактора професійного зростання, а також введення в педагогічну науку терміна «професійна компетентність» послужили передумовами для виділення такого феномену в педагогічній науці та практиці як дослідницька компетентність педагога.

В основі визначення дослідницької компетентності є поняття «дослідження» та «дослідницька діяльність», тобто готовність до організації та проведення дослідження. Поняття дослідницької компетентності педагога можна пов'язати зі здатністю до пошуку відповіді на творче, дослідницьке завдання з невідомим рішенням, яке передбачає освоєння основних етапів діяльності, характерних для дослідження в науковій сфері. На наш погляд, інноваційний розвиток професійної освітньої організації, підвищення якості професійної освіти в сучасних умовах неможливий без готовності педагогів працювати в умовах експерименту, проводити наукові дослідження, планувати та організовувати дослідницьку діяльність здобувачів освіти.

Упровадження компетентнісного підходу в процес професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти надає можливості для якісних змін у системі підготовки цих фахівців. Основним результатом підготовки, відповідно до нормативних документів, з позиції зазначеного підходу визначається формування компетентного фахівця, що здатний застосовувати отримані знання в різноманітних професійних ситуаціях.

Відповідно до компетентнісного підходу, при оцінці якості навчання одним із ключових моментів є оцінка результату формування системи компетентностей. Наведемо деякі визначення цього підходу. Дехто розглядає компетентнісний підхід як сукупність загальних принципів, що визначають цілі освіти, відбір її змісту, особливості організації освітнього процесу та оцінки його результатів. Інші автори визначають його як підхід до побудови навчально-виховної системи, якій дозволяє, по-перше, відображати очікувані результати, по-друге, будувати програму як сукупність регламентуючої документації, де визначається мета, очікувані результати, зміст та шляхи реалізації поставлених цілей.

У сучасній науковій літературі виокремлюють різні підходи до вивчення поняття компетентність. Компетентність це загальний оцінний термін, що означає здатність до діяльності «зі знанням справи». Зазвичай використовується стосовно осіб певного соціально-професійного статусу, характеризуючи міру відповідності їх розуміння, знань і умінь реальному рівню складності виконуваних ними завдань та вирішуваних проблем. У межах особистісного підходу компетентність розглядається як базові особистісні характеристики людини, що визначають успішність і ефективність виконання нею певної діяльності. З точки зору діяльнісного підходу, компетентність це взаємопов'язані здібності, вміння і навички, які необхідні для успішного виконання певної діяльності, можуть удосконалюватися через навчання і можуть слугувати для оцінки ефективності цієї діяльності. Вважається, що професійна компетентність формується у взаємозв'язку з певними соціальними установками фахівця: професійною ідентичністю та етикою, мотивацією до саморозвитку та самовдосконаленню тощо. У Енциклопедії освіти зазначено: «Професійна компетентність (лат. *Professiono* – офіційно оголошене заняття; *compete* – досягати, відповідати, підходити) – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [3, с. 722-723]. Як видно,

поняття «компетентність» включає складний, ємний зміст, що інтегрує професійні, соціально-педагогічні, соціально-психологічні, культуруотворювальні та інші характеристики. В узагальненому вигляді компетентність фахівця є сукупністю здібностей, якостей і властивостей особистості, необхідних для успішної професійної діяльності в тій чи іншій сфері.

Однією з надважливих цілей сучасних освітніх програм вищої професійної освіти за всіма напрямками є формування дослідницької компетентності у сфері майбутньої професійної діяльності. Останні дослідження українських науковців демонструють багатоаспектність дефініції дослідницька компетентність та різні погляди на нього. Так, дослідженням структури дослідницької компетентності викладачів закладів освіти займалися М. В. Архипова, Т. М. Житомирська, В. К. Сидоренко, С. О. Сисоєва; педагогічних засад формування дослідницької спрямованості – Л. І. Бондаренко, М. С. Головань, М. О. Князян, К. І. Степанюк; розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи досліджували – Л. М. Горшкова і Л. В. Коваль, Н. А. Демешкант, В. В. Марюхна, С. О. Сисоєва, Leonard Leonard, Basuki Wibawa; проблеми формування дослідницької компетентності педагога – А.О. Боровик, Л. М. Височан, Я. В. Капранов, М. В. Кудла, О. П. Юденкова та інші. І вона розглядається або як інтегральна характеристика особистості фахівця, що включає знання, вміння, навички, досвід, цінності, особистісні властивості тощо, або на підґрунті сукупності способів діяльності, що усвідомлені особистістю, через особливості оволодіння методологією, методами емпіричного дослідження і творчого перетворення дійсності та пошуку самостійного вирішення проблем.

У роботах Л. М. Горшкової та Л. В. Коваль показано важливість оптимізації та визначення конкретних періодів здійснення здобувачами освіти навчально-наукової і науково-дослідницької роботи протягом усього періоду навчання у ЗВО; висвітлено функції сформованої дослідницької компетентності, для забезпечення розвитку особистісних якостей та векторів діяльності майбутнього фахівця, визначено етапи і

педагогічні умови формування дослідницької компетентності відповідно до вікових особливостей здобувачів освіти і принципів послідовності та поетапності; наголошено про необхідність реалізації формування дослідницької компетентності відповідно до певних принципів [4].

С. О. Сисоєва і Л. В. Козак в своєму дослідженні визначають дослідницьку компетентність як інтегровану особистісно-професійну якість фахівця, що висвітлює загальну мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісні властивості дослідника, а саме: інноваційне мислення, креативність, здатність до творчої та інноваційної діяльності [5]. Авторками обґрунтовано структуру дослідницької компетентності викладачів вищої освіти, яка складається з таких компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, процесуально-діяльнісного, інформаційно-комунікативного, особистісно-творчого, професійно-рефлексивного) і подана змістовна характеристика кожного компонента для достатнього рівня прояву дослідницької компетентності. Згодні з думкою авторок, що компетентність формується під час навчання, розвивається під час діяльності та на компетентнісних засадах дозволяє вирішувати професійні задачі [5, с. 59].

Як зазначає Н. А. Демешкант, дослідницька компетентність є усвідомленою готовністю своїми силами засвоювати і будувати систему нових знань, переживаючи акти розуміння, саморозвитку і творчості. І відмічає, що розвиток дослідницької компетентності дозволяє здобувачу освіти міркувати самостійно та усвідомлювати закономірності та логічні зв'язки вивченого матеріалу, а не тільки відтворювати його зміст [6, с. 24].

У роботі Н. А. Демешкант виділено основні компоненти дослідницької компетентності:

- «мотиваційно-особистісний (мотивація до пізнавальної активності, здатність долати когнітивні труднощі, емоційне ставлення до навчання, самостійність в пізнання, прийнятті рішень та їх оцінки);

- інтелектуально-творчий (розвиток когнітивних процесів, інтелекту і

креативності, рефлексивних здібностей і експериментального мислення);

- креативний (володіння основними поняттями, методами та технологіями дослідження);

- діяльнісно-операційний (здатність бачити проблему, ставити питання, висувати гіпотезу, володіння навичками організації та проведення дослідження, вміння узагальнювати та структурувати матеріал)» [6, с. 24].

Зважаючи на це, Н. М. Любчак, визначає необхідність збігу структурних компонентів дослідницької компетентності з відповідними компонентами самої дослідницької діяльності, що створює певну цілісну модель дослідницької компетентності через теоретичну і практичну складові дослідницьких умінь [7, с. 173]. Зауважимо, що на нашу думку, зазначені компоненти дослідницької компетентності повинні відповідати компонентам дослідницької діяльності і складати модель дослідницької компетентності педагога як єдності теоретичних і практичних дослідницьких умінь. На думку вчених, основна мета дослідницької діяльності в освіті полягає в підвищенні ефективності та якості професійної підготовки, формуванні здатності до самостійного і творчого мислення в майбутнього фахівця і виявляється в розвитку комплексу теоретичних, експериментальних та дослідницьких знань, умінь майбутнього педагога професійної освіти. Звернемо увагу на те, що при розгляді дослідницької діяльності в освітньому процесі та її ефективності в зарубіжній науково-педагогічній літературі дуже популярними є стратегічні програми «ефективного мислення», як та, що цілеспрямовано розвивають інтелектуально-творчі здібності здобувачів освіти, формують креативність, інтелектуальні функції, навчають технологіям розумових дій, процесам ефективного пізнавального пошуку тощо [8]. Основні принципи таких програм полягають в активному включенні здобувачів освіти в освітній процес на підґрунті самостійних розвідок і відкриттів, активній участі педагогів у формуванні і розробці стратегій і методів їх навчання, прагнення здобувачів освіти до усвідомленої генерації власних когнітивних

програм і стратегій. В основному, на сучасному етапі розвитку освіти, такий підхід співвідносять із навчанням обдарованої молоді. Якщо трансформувати цей підхід до сучасного розвитку української освіти, то він буде характеризуватися пошуком нових шляхів і умов організації навчання, співпраці викладачів та здобувачів освіти і буде спрямований на формування ініціативності, самостійності і креативності майбутніх педагогів професійного навчання, залучення їх до науково-дослідницької й освітньої діяльності.

Вітчизняні вчені зазначають суттєвий вплив дослідницької діяльності на підвищення мотивації та інтересу до вивчення загальних і фахових дисциплін, що орієнтовані на формування і розвиток теоретичних та практичних дослідницьких вмінь і навичок, розширення світогляду. Самостійна активна діяльність здобувачів освіти з освоєння дослідницьких умінь і навичок передбачає саме такий спосіб організації освітнього процесу, що спирається на дослідницький підхід у навчанні. У свою чергу, визначальними у формуванні дослідницьких вмінь і навичок здобувачів освіти є методи організації їх навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності. Дослідницькі вміння ототожнюються із сукупністю особистісних інтелектуальних та практичних умінь, що необхідні для самостійної організації та проведення дослідження [9]. Вони проявляються в умінні чітко визначати суть проблеми дослідження, його мету, об'єкт, предмет, визначати та формулювати гіпотезу і завдання дослідження; спланувати та організувати експериментальне дослідження; у володінні науковими підходами та методами дослідження, умінні теоретично обґрунтовувати і експериментально перевіряти висунуту робочу гіпотезу в межах проблеми дослідження; в умінні аналізувати і інтерпретувати отримані результати науково-дослідницької діяльності, в умінні підготувати виступ і презентувати свої наукові результати, вести наукову дискусію і діалог.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженню питань професійної компетентності педагога,

показав, що професійна компетентність педагога – це надскладна система, у яку включаються професійні знання, вміння, навички, готовність до професійної діяльності, а також професійно-важливі якості особистості, такі як: комунікабельність, доброзичливість, креативність, толерантність, чуйність, урівноваженість, здатність до рефлексії, саморозвитку, самопізнання, самореалізації тощо. Більшість дослідників, як в Україні, так і за кордоном, розглядають професійну компетентність педагога через професійні знання і вміння, ціннісні орієнтації, мотиви його діяльності, культуру, що проявляється у мові, мовленні, загальну культуру і культуру спілкування, здатність до розвитку власного творчого потенціалу, а також через володіння методикою викладання предмету, здатністю взаємодіяти зі здобувачами освіти, розвинені професійно-значущі особистісні якості. Зменшення ефективності діяльності педагога і руйнація всієї її системи відбувається за відсутності хоча б одного з цих компонентів.

Про критичну важливість для сучасного педагогічного процесу розвитку дослідницької компетентності майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів у рамках магістерської підготовки наголошував В. В. Марюхна [10]. У цій же роботі він зазначив, спираючись на дослідження М. В. Архипової, що дослідницька діяльність під час підготовки магістрів має значення не лише при опануванні професійних знань та умінь, але й для розвитку інтелекту, критичного мислення, здатності до аналізу, самостійного наукового пошуку та творчості при розв'язанні освітніх задач майбутніми викладачами. Це передбачає активне залучення здобувачів освіти до науково-дослідної роботи, стимулює їх інтерес до досліджень і вироблення власних підходів і методів до вивчення освітніх задач, розвиває здатність до публічного захисту результатів досліджень, наукового дискусювання та написання наукових робіт і публікацій [10, с. 422].

Згідно з логікою нашого дослідження, розглянемо та визначимо суть поняття «дослідницька компетентність педагога», відповідно до якої визначаються шляхи його опанування спеціальними фаховими

знаннями і досвідом дослідницької діяльності. Необхідність упровадження терміна «дослідницька компетентність педагога» продиктована потребою з позицій сьогодення охарактеризувати особистість сучасного педагога, його професійну субкультуру, акцентувати увагу на напрямі діяльності, що потенційно веде до безперервного вдосконалення, зростання професіоналізму вчителів, враховуючи традиційні характеристики і вимоги, що склалися раніше. Винятковість цього явища в тому, що дослідницька компетентність дозволяє педагогу стати справжнім суб'єктом педагогічного процесу, здатним науково-обґрунтовано ставити цілі, проєктувати, прогнозувати і реалізовувати діяльність із перетворення власної життєдіяльності та навколишньої дійсності, створювати нові суспільно-необхідні знання закономірності педагогічної дійсності. Зазначене поняття пов'язує із здатностями до вирішення творчих, дослідницьких завдань, що передбачає оволодіння основними етапами діяльності, характерними для дослідження в науково-педагогічній сфері [11]. На нашу думку, дослідницька компетентність є невід'ємною частиною професійної компетентності педагога професійного навчання, і він повинен володіти нею і виконувати педагогічні дослідження, володіючи вміннями, навичками і засобами виконання дослідницької діяльності на рівні технології, не претендуючи на глобальні наукові розвідки. М. І. Леврінц із співавторами розглядає дослідницьку компетентність педагога як інтегральну якість особистості, що визначає володіння вміннями і способами дослідницької діяльності для пошуку знань при вирішенні освітніх проблем і побудови процесу навчання [12, с.72].

У навчальному посібнику за ред. І. Холковської колективом науковців Вінницького педагогічного університету імені М. Коцюбинського визначено різні підходи до проблеми дослідницької компетентності викладачів вищого навчального закладу: діяльнісний, особисто-орієнтовний, інтегративний, акмеологічний. У межах кожного – дослідницька компетентність педагогів розглядається або як властивості особистості, що проявляються в здатності

до самостійного розв'язання дослідницьких задач та творчого перетворення дійсності, або як усвідомлену готовність до засвоєння нового і саморозвитку, або як характеристика особистості педагога, яка є невід'ємною складовою загальної і професійної освіченості, або через ціннісне ставлення до діяльності, особистісної зацікавленості [13, с. 33-40]. І дослідницька компетентність викладача вищого навчального закладу розглядається як утворення особистості, яке є інтегративним і динамічним та характеризується знаннями особливостей педагогічного дослідження в галузі здійснення (розуміння цього), відношенням до нього (наскільки ця складова педагогічної діяльності є необхідною для педагога, наскільки він усвідомлює її важливість і відчуває в ній потребу), уміннями здійснювати педагогічне дослідження і досвідом упровадження та творчого використання в навчальній і вихованій діяльності здобувачів освіти інформації, що отримана під час дослідження [13, с. 37].

Англійський психолог Дж. Равен, провівши ґрунтовне дослідження компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності, зазначає, що більш ефективну професійну діяльність демонструють ті вчителі, що здатні при викладанні навчального матеріалу враховувати особистісні якості своїх здобувачів освіти, сприяти їх розвитку, прогнозувати і враховувати реакції слухачів, а також здатні враховувати зовнішні соціальні фактори, що можуть обмежувати роботу освітнього закладу, розуміти й успішно впливати на них. Він виділяє як ключовий фактор, що відрізняє ефективних педагогів від менш ефективних, здатність гармонійно поєднувати центрованість (чуйність до інтересів і захоплення здобувачів освіти) з директивністю, тобто здатністю спрямовувати навчання і надавати йому сенс. Він стверджує, що природа компетентності проявляється лише в єдності з цінностями особистості, за умови її особистої зацікавленості в певній діяльності і визначає понад тридцять мотиваційних цінностей (здатностей) або видів компетентностей [14, с. 280].

Харківська дослідниця Г. В. Єльнікова, аналізуючи професійні компетентності,

необхідні для успішної професійної діяльності науково-педагогічних працівників, виділила складники їх компетентнісної моделі. Авторка включила в неї такі компетентності, як:

- «базові (що складаються з фахової, соціальної, загальнокультурної, здоров'язбережувальної, громадянської та інформаційної);

- загальнофахові (когнітивні, що включають базові, методологічні);

- функціональні (проектувальні, організаційні, управлінські, дослідницькі, виконавські);

- особистісні (що складаються з професійних, комунікативних, креативних), спеціально-фахові (що є специфічними для кожної категорії науково-педагогічних працівників)» [15, с.10]. Вона відзначила, що дослідницька компетенція є необхідною в педагогічній діяльності і визначила її як здатність до творчої пошукової активності, творчого навчання здобувачів освіти через упровадження в практику освітньої діяльності більш досконалих методів, прийомів, засобів і форм навчання та виховання; як здатність до аналізу й узагальнення власного педагогічного досвіду; як здатність до дослідницької діяльності в подальшому вдосконаленні навчально-виховного процесу; як здатність до сміливих педагогічних експериментів і ризику, активних пошуків у відстоюванні наукової істини.

М. В. Кудла, вивчаючи дослідницьку компетентність майбутніх вчителів, виокремила такі компоненти її структури:

- «когнітивний (сукупність знань, які необхідні вчителю для постановки і вирішення дослідницьких завдань у професійній діяльності);

- мотиваційно-ціннісний (цікавість до дослідницької діяльності, ціннісне ставлення до неї, пізнавальна активність та здатність долати когнітивні труднощі, самостійність у процесі пізнання, прийняття рішень та їх оцінки);

- особистісно-ціннісний (сукупність особистісних властивостей, щодо забезпечення високого рівня проведення дослідницької діяльності: інтелект, здатності до аналізу критичного мислення і наукової рефлексії,

сприйнятливість до нового, наполегливість, відповідальність тощо;

- діяльнісно-операційний (здатність виявляти і формулювати проблему, ціль дослідження, висувати гіпотези, вміння планувати дослідження, сформовані навички проведення дослідження)» [16, с. 87].

Таким чином, можна відмітити, що серед сучасних педагогів-учених немає однастайності в трактуванні поняття «дослідницька компетентність» та її структури, але всіх об'єднує розгляд її як процесу набуття конкретної компетентності майбутнім фахівцем. В одній із наукових праць, присвячених проблемі та перспективі розвитку української професійної освіти, Н. Г. Ничкало наголошує на важливості підготовки суттєво нового педагога професійної школи, здатного органічно поєднувати професійні функції викладача і майстра виробничого навчання та формувати нове покоління педагогічних фахівців [17].

Теоретичне дослідження дозволило визначити суміжні та базові поняття дослідження. Відповідно до логіки нашого дослідження, ми визначили, що педагог професійного навчання – це фахівець, який володіє професійною компетентністю для організації і здійснення педагогічної діяльності, зокрема професійно-практичної підготовки здобувачів освіти, в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інших суб'єктах освітньої діяльності. Як зазначається в Енциклопедії освіти, «педагог професійного навчання – педагогічний працівник професійно-технічного навчального закладу або закладу вищої освіти, який поєднує функції майстра виробничого навчання і викладача спеціальних та профільно-орієнтованих дисциплін» [3, с. 635]. Окрім того, педагог професійного навчання допомагає здобувачам освіти оволодіти сучасними знаннями, вміннями, навичками, технікою і технологіями виробництва, передовими сучасними методами праці, а також формує основи майбутньої професійної майстерності. Отже, як зазначає Ю. Гвоздецька, «педагог професійного навчання – це мобільний фахівець, який організовує та здійснює інженерно-педагогічну діяльність здобувачів освіти,

займається самоосвітою, творчо підходить до вирішення професійних завдань, уміє співпрацювати в команді та спілкуватися в освітньо-інформаційному середовищі» [18, с. 73]. Згідно з оновленим Професійним стандартом за професією «Педагог професійного навчання» до однієї з провідних професійних компетентностей фахівця належить «Здійснення експериментальної роботи», і саме тому представляється важливим визначити дефініцію дослідницька компетентність майбутніх педагогів професійного навчання [1].

Більшість науковців відносить дослідницьку компетентність до ключових компетентностей викладача, оскільки вона є визначальною для професійної педагогічної діяльності і спонукальною до розвитку педагогічної майстерності та професіоналізму. Рівень дослідницьких знань та вмінь є однією з визначальних характеристик професійної зрілості викладача [19, 20, 21]. Аналіз світової практики кар'єрного зростання вчителів демонструє зв'язок цієї професійної діяльності з дослідництвом. У дослідженнях О. Sadovets серед вимог просування вчителя по кар'єрних шаблях визначаються позитивна оцінка, професійний досвід, демонстрація специфічних компетенцій, професійний розвиток, дослідницька діяльність. І зазначається, що без належного рівня сформованості дослідницької компетентності викладача неможливо організувати таку діяльність [22].

У роботі М. В. Архипової розглянуто дослідницьку компетентність інженерів-педагогів як володіння фахівцем відповідними дослідницькими здатностями, тобто як сукупність знань, вмінь і навичок у певній науковій галузі на рівні технології, сукупність методів і прийомів для

проведення дослідницької діяльності для пошуку знань у професійній діяльності, з метою вирішення освітніх проблем та побудови освітнього процесу. Вона виокремлює такий перелік основних компонентів цієї компетентності: планування, організація, здійснення пошуково-перетворювальної діяльності, об'єктом якої виступають психолого-педагогічна і галузева складові. Нею розроблено модель дослідницької компетентності інженерів-педагогів, в якій наведено спрощені компоненти структури формування особистості майбутнього фахівця-дослідника, а саме: цільовий, мотиваційний, змістовий та організаційний [23].

Аналіз наукових праць із проблеми дослідницької компетентності педагогів професійного навчання дозволяє зробити висновок про те, що сьогодні відсутнє однозначне розуміння цього поняття. На основі вивчення різних підходів до визначення поняття «дослідницька компетентність», «дослідницька компетентність вчителя» представляється можливим систематизувати різноманіття визначень, при цьому виокремлюючи сутнісні ознаки цієї категорії. Отже, на нашу думку, дослідницька компетентність педагога професійного навчання – це цілісна, інтегративна характеристика особистості педагога, що поєднує в собі знання, вміння і засоби дослідницької діяльності на рівні технології певний науково-технічний галузі, ціннісні ставлення, професійно значущі особистісні якості і виявляється в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність із метою отримання нових знань для професійної діяльності шляхом застосування методів наукового пізнання, вирішення освітніх проблем та побудови освітнього процесу.

Висновки

Проведене дослідження демонструє, що дослідницька компетентність є дуже важливою і значущою для педагога професійного навчання, особливо на рівні вищої освіти. Вона спонукає педагогів професійно зростати, працювати над собою як особистістю, своїми вміннями, навичками та компетенціями, а також завжди бути в курсі сучасних інновацій у

професійній сфері, а саме: в сфері освіти, техніки і технологій. Формування дослідницької компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання сприятиме більш змістовному навчанню для них і врешті-решт покращить якість їх викладання для здобувачів освіти в майбутньому.

Професійна діяльність майбутнього педагога професійного навчання включає знання, вміння і навички за двома складовими – психолого-педагогічної і галузевої, і саме вони виступають об'єктом планування, організації та здійснення пошуково-перетворювальної діяльності. У зв'язку з орієнтацією сучасної освіти на виховання творчої, креативної особистості, що здатна до самовдосконалення та саморозвитку, необхідно обирати пріоритетним дидактичним підходом у навчанні, а саме: пошуковий, дослідницький, спрямований на формування дослідницької компетентності.

Отже, дослідницька компетентність педагога професійного навчання – це цілісна, інтегративна характеристика особистості педагога, що поєднує в собі як арсенал професійних знань, вмінь і навичок проведення дослідницької діяльності в певній науково-технічній галузі, так і особистісні якості, що проявляються в готовності здійснювати дослідницьку діяльність, ціннісному ставленні до неї та особливостях прийняття рішень при вирішенні освітніх проблем та побудови освітнього процесу. Дослідницька компетентність педагога виявляється тільки

в органічній єдності мотивів та цінностей людини, тобто через ціннісно-смісловне ставлення, щирій особистісній зацікавленості в цьому виді професійної діяльності. У самій сутності дослідницької компетентності закладено потенції особистісного та професійного розвитку і саморозвитку, розвитку професійної майстерності і кар'єри. Дослідницька компетентність є наслідком саморозвитку і самоорганізації здобувача освіти, його особистісного зростання, синтезу такого його досвіду, як когнітивний, діяльнісний й особистісний, хоч і формується під час навчання, але прямо з нього не випливає. У рамках магістерської підготовки майбутніх педагогів професійного навчання набуває ключового значення процес формування дослідницької компетентності, що спрямований на розвиток здатностей до самостійного наукового пошуку і вирішення наукових проблем, глибокого аналізу і навичок представлення й оприлюднення результатів дослідження. Саме тому перспективними представляється дослідження особливостей формування дослідницької компетентності педагогів професійного навчання.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автори повністю дотримувались етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Професійний стандарт «Педагог професійного навчання»: наказ Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України від 29.12.2022 р. № 38-ОД. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/521-pedagog_profesijnogo_navcanna.pdf
2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 015 професійна освіта (за спеціалізаціями) для другого (магістерського) рівня вищої освіти України: наказ Міністерства освіти і науки України від 18.11.2020 р. № 1435. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf
3. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Горшкова, Л. М., Коваль, Л. В. Педагогічні умови формування дослідницької компетентності студентів біологічного профілю. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 78-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2015_27_16
5. Сисоева, С. О., Козак, Л. В. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬ-ВЕЙС», 2016. 156 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17181/1/NavchalnijPosibnykKozak%20v3%2B.pdf>
6. Демешкант, Н. А. Розвиток дослідницьких умінь як основа формування наукового світогляду студентів вищих навчальних закладів. *Нові технології навчання : наук. метод. зб.* К.. 2007. Вип. 47. С. 23-26.

7. Любчак, Н. Особливості формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів української мови та літератури у процесі проєктної діяльності: дані емпіричного дослідження. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Том 2. № 32. с. 171-176. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/32.214693>
8. DeWitt, P. 4 Reasons Educators Use Research and 4 Reasons They Don't. *Finding Common Ground, Education Week*. 2019. URL: <https://www.edweek.org/education/opinion-4-reasons-educators-use-research-and-4-reasons-they-dont/2019/01>
9. Anna Ciraso-Calí, J. Reinaldo Martínez-Fernández, Georgina París-Mañas, Angelina Sánchez-Martí, Laura B. García-Ravidá. The Research Competence: Acquisition and Development Among Undergraduates in Education Sciences. *Frontiers in Education*. 2022. Vol. 7. DOI: <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.836165>
10. Марюхна, В. В. Формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти у процесі магістерської підготовки. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2024. № 4(38). С. 418-428. DOI: [http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-418-428](http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-418-428)
11. Боровик, А. О., Дубініна, О. В. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. Випуск 24(53). С. 10-23. DOI: [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53))
12. Леврінц, М. І., Варга, Н. І., Попик, Ю. С. Розвиток дослідницької компетентності майбутніх педагогів у вищій школі: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Випуск 2(53). С. 71–75. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.71-75>
13. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : навчальний посібник / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця : Нілан ЛТД, 2017. 144 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi58/0042387.pdf>
14. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / [І. Г. Єрмаков, В. В. Нечипоренко, Т. І. Єрмаков та ін.]; за наук. ред. І. Г. Єрмакова; Ін-т педагогіки АПН України та ін. Запоріжжя: ЦентрІон, 2005. 633 с.
15. Єльнікова, Г. В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу. *Теорія та методика управління освітою*. 2010. № 4. С. 10. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_4/6.pdf
16. Кудла, М. Формування дослідницької компетентності майбутніх учителів у контексті вимог сучасності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. Вип. 4. С. 84-90. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2020.224115>
17. Ничкало, Н. Г. Випереджувальна функція науково-методичного забезпечення розвитку професійної освіти і навчання. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XII звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 5-19 березня 2018 р.)* / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. К. : ПІТО НАПН України, 2018. С. 13-20. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159118757.pdf>
18. Гвоздецька, Ю. Психолого-педагогічна підготовка педагогів професійного навчання: дефінітивний аналіз. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. Вип. 4. С. 70-78. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2023.292341>
19. Височан, Л. М., Юденкова, О. П., Капранов, Я. В. Формування дослідницької компетентності здобувачів закладів вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. Випуск 87. С. 110-113. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.19>
20. Дубасенюк, О., Вознюк, О. Формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти засобами педагогічного проєктування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 2 (126). С. 141-151. DOI 10.24139/2312-5993/2023.02/141-151. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/38065/1/Dubasenyuk%20Voznyukstattikonf.pdf>
21. Leonard Leonard, Basuki Wibawa. Development of Teacher Research Competency Training System in Indonesia: A Need Analysis. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8(5). Pp. 2064-2070. DOI: <http://dx.doi.org/10.13189/ujer.2020.080544>

22. Sadovets, O. Teacher career development in European countries and its consistency with teacher competence framework. *Comparative Professional Pedagogy*. 2021. No 11 (1). Pp. 63-71. DOI: [https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11\(1\)-9](https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11(1)-9)
URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc0a4c44-02de-44f5-8c86-5662ddd05f38/content>
23. Архипова, М. В. Структура дослідницької компетенції майбутніх інженерів-педагогів. *Педагогічний альманах*. 2010. Вип. 6. С.83–88.
URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3AWUScdBCMFczJmMG9vN2tCX2M/view?resourcekey=0-vVNqaF5AyMs3euRqoT5hRA>

Стаття надійшла до редакції 04.11.2024

Стаття рекомендована до друку 05.12.2024

B. B. ARLACHOV¹,

PhD student of the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education

e-mail: arlachev9494@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1948-4301>

O. M. STRELCHENKO¹,

Assistant Professor of the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education

e-mail: strelchenko_lena@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6608-9818>

¹V. N. Karazin Kharkiv National University,

4, Svobody Square Kharkiv, 61022, Ukraine

RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS: ANALYSIS OF DEFINITIONS

Purpose. To analyze modern scientific studies of the problem of research competence of vocational teachers, to carry out a terminological analysis of the basic concepts as follows: “vocational teacher”, ‘research competence of vocational teachers’.

Methods. To identify the level of research on the problem, the methods of theoretical analysis of scientific, psychological, pedagogical and methodological literature, regulatory documents and normative acts have been used: to clarify the content of the studied concepts - generalization and systematization; to summarize the theoretical foundations of the problem and conclusions - analysis and synthesis.

Results. The relevance of the problem under consideration is substantiated in the context of the full-scale invasion of Ukraine and the new paradigm of higher educational system development, which have led to the necessity of bringing the content of education closer to science and can be realized through a combination of fundamental scientific, teaching, general cultural and research training in educational institutions. The concepts of “competence” and “competence-based approach” have been characterized, providing the synthesis of the educational process and research work as the leading principle of modern higher education. It has been emphasized that in the modern scientific literature there are different approaches to the study of the concept “competence”. According to the personal approach, competence is considered as the basic personal characteristics of a person determining the success and efficiency of performing a particular activity. From the standpoint of the activity approach, competence is an interrelated ability, skill and ability required for the successful performance of a particular activity, can be improved through training and can be used to assess the effectiveness of this activity. It has been determined that modern research by Ukrainian scientists demonstrates the multidimensionality of the definition of research competence and different views on it, and there is currently no unambiguous understanding and definition of the concept of research competence of vocational teachers. Based on the study of different approaches to the definition of “research competence” and “teacher’s research competence”, it is possible to systematize the variety of definitions, highlighting the essential features of this category. Most scholars consider research competence to be one of the key competencies of a teacher, as it is crucial for professional pedagogical activity and encourages the development of pedagogical skills and professionalism. It has been determined that the professional activity of the future teacher of vocational education includes knowledge, skills and abilities in two components - psychological and pedagogical and sectoral, and they are the object of planning, organizing and implementing search and transformational activities.

Conclusions. Based on the generalization of scientific approaches and perspectives, the research competence of a vocational teacher is defined as a holistic, integrative characteristic of a teacher’s personality, combining knowledge, skills and means of research activities at the level of technology in a particular scientific and technical field, value attitudes, professionally significant personal traits, expressed in the willingness and

ability to carry out research activities to obtain new knowledge for professional activity through the applying methods of scientific knowledge, solving educational problems and organizing an educational process.

KEY WORDS: competence, research competence, research competence of a teacher, applicant for education, research, higher education institution.

References

1. Professional standard "Teacher of professional training": Order of the Institute of Professional Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine dated 29.12.2022 No. 38-OD. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/521-pedagog_profesijnogo_navcanna.pdf (in Ukrainian).
2. Higher education standard for specialty 015 professional education (by specialization) for the second (master's) level of higher education of Ukraine: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 18, 2020. No. 1435. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf (in Ukrainian).
3. Kremen, V. H. (head. ed.) (2008). Encyclopedia of education, Kyiv, Yurinkom Inter. (in Ukrainian).
4. Horshkova, L., Koval', L. (2015). Pedagogical conditions of forming the biology students research competence. *Bulletin of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 27, 78-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2015_27_16 (in Ukrainian).
5. Sysoieva, S. O., Kozak, L. V. (2016). Development of research competence of higher school teachers, Edelweiss. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17181/1/NavchalnijPosibnykKozak%20v3%2B.pdf> (in Ukrainian).
6. Demeshkant, N. A. (2007). The development of research skills as a basis for the formation of the scientific worldview of students of higher educational institutions. *Novi tehnologiji navchannja*, 47, 23-26. (in Ukrainian).
7. Lyubchak N. (2020). Peculiarities of formation of the research competence of the applicants of higher education – future teachers of the ukrainian language and literature in the process of project activity: data of empirical research. *Current Issues of the Humanities*, 2(32), 171-176. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/32.214693> (in Ukrainian).
8. DeWitt, P. (2019). 4 Reasons Educators Use Research and 4 Reasons They Don't. *Finding Common Ground, Education Week*. URL: <https://www.edweek.org/education/opinion-4-reasons-educators-use-research-and-4-reasons-they-dont/2019/01>
9. Anna Ciraso-Calí, J. Reinaldo Martínez-Fernández, Georgina París-Mañas, Angelina Sánchez-Martí, Laura B. García-Ravidá. (2022). The Research Competence: Acquisition and Development Among Undergraduates in Education Sciences. *Frontiers in Education*, 7. DOI: <https://doi.org/10.3389/educ.2022.836165>
10. Mariukhna, V. V. (2024). Formation of research competence of future teachers of vocational and technical education institutions in the process of master's training. *Prospects and innovations of science" (Series "Psychology", Series "Pedagogy", Series "Medicine")*, 4(38), 418-428. DOI: [http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-418-428](http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-418-428) (in Ukrainian).
11. Borovyk, A., Dubinina O. (2023). Formation of research competence of the future history teacher in the process of professional training. *Bulletin of Postgraduate education. Educational Sciences Series*, 24(53), 10-23. DOI: [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53)) (in Ukrainian).
12. Levrints (Lőrincz), M., Varga, N., Popyk, Y. (2023). Development of research competence of future teachers in higher school: foreign experience. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, (2(53), 71–75. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.71-75> (in Ukrainian).
13. Kholkovskaya, I. L. (ed.) (2017). Professional and pedagogical competence of a teacher of a higher educational institution: study guide, Vinnytsia: Nilan LTD. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi58/0042387.pdf> (in Ukrainian).
14. Ermakov, I. H. (ed.) (2005). Life competence of the individual: from theory to practice, Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Zaporizhzhia, Centron. (in Ukrainian).

15. Ielnykova, H. V. (2010). A competent approach to modeling the professional activity of the head of a higher educational institution. *Theory and methodology of education management*, 4, 10. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_4/6.pdf (in Ukrainian).
16. Kudla, M. (2020). Formation of research competence of future teachers in the context of modern requirements. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, (4), 84–90. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2020.224115> (in Ukrainian).
17. Nychkalo, N. G. (2018). Anticipatory function of scientific and methodological support for the development of professional education and training. *Scientific and methodological support of professional education and training: collection of materials of the 12th reporting All-Ukrainian scientific and practical conference* (Kyiv, March 5-19, 2018). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159118757.pdf> (in Ukrainian).
18. Hvozdet'ska, Y. (2023). Psychological and pedagogical training of vocational teachers: a definitional analysis. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, (4), 70–78. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2023.292341> (in Ukrainian).
19. Vysochan, L., Yudenkova, O., Kapranov, Ya. (2023). Formation of research competence of students of higher education institutions. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general academic schools*, 87, 110-113. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.19> (in Ukrainian).
20. Dubasenyuk, O., Voznyuk, O. (2023). Formation of research competence in the higher education applicants by means of pedagogical projecting. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 2 (126), 141-151. DOI 10.24139/2312-5993/2023.02/141-151. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/38065/1/Dubasenyuk%20Voznyukstattikonf.pdf> (in Ukrainian).
21. Leonard Leonard, Basuki Wibawa. (2020). Development of Teacher Research Competency Training System in Indonesia: A Need Analysis. *Universal Journal of Educational Research*, 8(5), 2064-2070. DOI: <http://dx.doi.org/10.13189/ujer.2020.080544>
22. Sadovets, O. (2021). Teacher career development in European countries and its consistency with teacher competence framework. *Comparative Professional Pedagogy*, 11(1), 63-71. DOI: [https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11\(1\)-9](https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11(1)-9)
URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc0a4c44-02de-44f5-8c86-5662ddd05f38/content> (in Ukrainian).
24. Arhipova, M. V. (2010). Structure of investigative competence of future engineers-pedagogues. *Pedagogical almanac*, 6, 83–88. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3AWUScdBCMFczJmMG9vN2tCX2M/view?resourcekey=0-vVNqaF5AyMs3euRqoT5hRA> (in Ukrainian).

The article was received by the editors 04.11.2024

The article is recommended for printing 05.12.2024